

- різьблені ікони, хрести XVII – поч. XIX ст. // Українська народна творчість у поняттях міжнародної термінології. – К.: Музей Івана Гончара, Родовід. 1996. – С. 104-109.
2. Типчук В. Делятинський осередок художньої деревообробки Гуцульщини // Вісник Львівської академії мистецтв. – Вип. II. – Львів, 2000. – С. 170-181
3. Тут і надалі вказані дати побудови церкви та виконання внутрішнього обладнання будівничим-різьбярем В. Турчиняком.
4. Термін перенесений з малярства (Свенціцька В.І., Сидор О.Ф. Спадщина віків: Українське малярство XIV–XVIII ст. у музейних колекціях Львова. – Львів: Каменяр, 1999. – 72 с.)
5. Традиція зображення ніг Христа, прибитих одним цвяхом, пішла з XIII ст. на знак Святої Трійці. Кисті рук теж виявляють цей символ – мизинець і безіменний пальці пригиснені до долоні (Ларіон Митрополит. Трираменний хрест зі скісним підніжком – національний хрест України. – Вінніпег, 1951. – 100 с.).

Viktoria Tyrchuk

ART-FIGURATIVE PERFORMANCE OF ICONS ENGRAVER OF HUTSUL MASTER VASYL TURCHYNJAK

This article studies the usage of folk decoration (plane carving) in the production of church interior and altar objects. Folk engraver – Vasył Turchynjak worked during the first third of the XX-th century on the territory of North – Western Hutsulshchyna. He denied the typical way of interior decoration. Vasył Turchynjak created icons and icon images using plane carving. His works differs from other small carved works not only by measurements but also by decorating system.

Let's take into consideration that Vasył Turchynjak wasn't only an excellent engraver, but also supervisor of church building.

Лілія Литкан

ХУДОЖНЄ ПРОФЕСІЙНЕ ТКАЦТВО ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ XX ст.: ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Українське художнє ткацтво ще з прадавніх часів трансплювало орнаментальну поетично-образну інформацію, що виявляла національну орієнтацію творців.

З кожним етапом історико-мистецької еволюції у ткацтві закладалися доцільно підібрані новачії у процесах технологічного виготовлення тканин, їхнього декорування та різноманітного виконання. Тому глибоке дослідження історико-мистецьких явищ функціонування ткацтва, починаючи з етапів становлення та розвитку – по сьогоднішній день, і надалі живитиме це феноменальне джерело духовної та матеріальної спадщини української культури.

Аналіз сучасного стану ткацтва показав, що з перших десятиліть XX ст. у центральних та східних, а з середини XX ст. у західних та північних регіонах України значно скоротилося виготовлення, а згодом

і застосування домотканих виробів у щоденному побуті [1, с.29]. У західних областях України цей процес проходив дещо повільніше завдяки сконцентрованим тут історико-етнографічним районам (Бойківщина, Гуцульщина, Лемківщина, Покуття, Опілля, Розточчя та ін.), що відзначаються виразними локальними особливостями культурно-побутових традицій. Ще не здійснено комплексного аналізу сучасних творів професійного ткацтва України, що становлять собою складну образно-сміслову та орнаментальну структуру, а тому немає цілісної картини західно-українського професійного художнього ткацтва останньої третини ХХ ст.

Історіографія численних наукових праць свідчить про зацікавлення здебільшого народним ткацтвом. Натомість дослідження сучасного стану професійних тканин західних областей України носить фрагментний характер.

Своєрідним вступом до розробки даної проблеми можна вважати науковий доробок багатьох відомих мистецтвознавців та молодих вчених.

Піонером у дослідженнях народної тканини західних областей України у контексті історико-мистецького розвитку є І.Гургула [2, с.34-42; 3, с.22].

Надзвичайно ґрунтовну працю про художню тканину підготувала С.Й.Сидорович [4]. Монографія містить історичний огляд розвитку народного ткацтва в західних областях України, починаючи з трипільських часів і завершуючи 1960-ми роками. Завдяки цінності зібраного матеріалу та аргументованій систематизації, Сидорович С.Й. провела типологію народних тканин у двох аспектах:

- 1) за функціональним призначенням (одягові та інтер'єрно-побутові);
- 2) за способом виготовлення, виявляючи при цьому форму і зміст орнаментики мотивів, із застосування в тих чи інших типологічних видах.

Автор дослідила і провела технологізацію виготовлення народних тканин різними способами перебору (ткання на косу, на пряму межову нитку, "у клинці", "петельчасте", "дощечкою", "ажурне" і т.д.), схематизувала орнаментальні композиції, варіантність їх розташування на жіночих головних уборах, сорочках, запасах, поясах, тайстрах, бесягах, веретах, коверцях, килимах та інших типах народних тканин. Не зважаючи на те, що С.Й.Сидорович померла, не завершивши до кінця свого дослідження, праця все ж виконує стержневу роль для подальших досліджень ткацтва та галузей, так чи інакше дотичних до нього.

Вчений Я.П.Запаско збагатив українське мистецтвознавство ґрунтовним доробком у галузі народного килимарства, здійснивши його історіографічний аналіз, починаючи з найдавніших відомостей про килимарство на території України [5; 6]. Поряд з ним над питанням народних тканин та килимарства працював А.К.Жук [7; 8; 9]. Завершується

їх дослідження оглядом стану килимарства післявоєнного періоду (1945р.). Багатство інформативності цього наукового доробку спричинило детальне опрацювання фактологічного матеріалу. Важливим також є відзначення хронології етапів становлення та розвитку основних осередків килимарства й аналіз творчості провідних колективів.

Чи не найбільший внесок до висвітлення кількох аспектів даної теми здійснила О.Никорак – співробітниця інституту народознавства НАН України [10; 11]. Об'єктом її досліджень стали тканини Карпатського регіону, зокрема історико-етнологічні етапи розвитку ткацтва, технології обробки сировини. Автор розкриває технологію і художні особливості виробів. Та ці дослідження ґрунтуються переважно на матеріалах Гуцульщини і в меншій мірі Лемківщини та Бойківщини. Крім того О.Никорак є автором статей, в яких проведені багатогранні наукові етно-археологічні дослідження щодо історії розвитку ткацтва в Україні, а також доповнена типологія тканин, які класифіковані за функціональним призначенням та за системою декорування [12, с.381-395; 13, с.396-407]. Поза увагою автора залишилися сакральні тканини (одягові та інтер'єрного призначення), які дослідниця виділяє в окремий рід, з дещо відмінною типологією. Також не розроблено у повній мірі є типологія килимових виробів.

Короткі матеріали досліджень традиційного ткацтва Бойківщини опубліковані А.Бодник [14, с.105-109] і Р.В.Захарчук-Чугай [15, с.134-141].

Тема художніх особливостей традиційних тканин Покуття кінця ХІХ – середини ХХ століття була мало вивченою, та знайшла відображення у дисертаційних працях О.Олійник [16] і Б.Бойчука [17, с.54-62].

Стислу інформацію про традиційні художні тканини та їхніх майстрів містять статті, опубліковані в 1970-1980-их роках: Н.Гасанової [18, с.25-27], В.Качкана [19, с.110-113], Х.Саноцьки [20, с.101-104], М.Сахро [21, с.90-92; 22, с.53-58; 23, с.45-58; 24, с.91-92], Є.Фашенко [25, с.58-60], М.Фіголя [26, с.129-130], З.Шульги [27, с.80-83] та ін.

Особливої уваги заслуговує творчість та наукова діяльність заслуженої художниці України (УРСР), кандидата мистецтвознавства Л.Є.Жоголь. Як професіонал у оформленні інтер'єрів гекстильними виробами, у своїй дисертації “Художнє вирішення тканин для сучасного інтер'єру” (1964 р.) та монографії “Тканини в інтер'єрі” (1968 р.) мисткиня простежує та виявляє роль декору і кольору у виготовленні текстильних виробів, а також роль і місце самого текстилю у житлових та громадських спорудах. У монографіях 1973, 1983, 1986 рр. та багатьох статтях дослідницею розкриваються проблеми композиційно-просторового рішення та функціональної ролі творів ужиткового й монументального текстилю в архітектурному середовищі [28, с.14].

Варто окремо розглянути альбом "Художній текстиль" [29], а також масу каталогів виставок, статей та публікацій, що стосуються професійного ткацтва зазначеного періоду.

У повоєнний період поглиблюється процес згасання традицій народного ткацтва, як і мистецтва взагалі. Тканини масового виробництва художньої промисловості невпинно витісняють рукотворні артефакти народних майстрів. Внаслідок збільшення державного замовлення відбувається спрощення виробів в орнаментально-композиційному плані та зниження технологічного рівня. Зокрема на фабриці "Перемога" у Глинянах "... почали ткати однотипні смугасті килими з невеликою кількістю орнаментальних мотивів. На колорит взагалі перестали звертати увагу. Яскраві, інтенсивно фарбовані нитки укладались довільно, без будь-яких обмежень, що перетворювало виріб у кольорову мішанину. Крім цього, дедалі частіше застосовували вовну низької якості з великою кількістю синтетичних домішок" [30, с.38]. У наукових дослідженнях Покуття знаходимо аналогічні докази критичного стану, адже організація підприємств "народних художніх промислів" "лише позірно відроджувала, розвивала народне мистецтво краю, а насправді впроваджувалися вторинні традиції із значним впливом гуцульських стереотипів. Із розвалом СРСР розвіялися останні ілюзії так званого збереження і захисту народного мистецтва" [17, с.53]. І якщо до цього часу через відсутність належної конкуренції на ринку збуту, через низьку собівартість (за рахунок низької оплати праці) така "тандита" користувалася попитом, то у 90-х роках, зі зміною державної політики й соціально-економічних відносин ситуація різко змінилась. Наявність величезної кількості килимових виробів, привезених з-за кордону, якість та мистецька цінність яких, м'яко кажучи, підлягає сумнівам, а також відсутність необхідної податкової реформи спричинилися до закриття підприємств та зупинки випуску тканої продукції не тільки на Львівщині, Гуцульщині й Покутті, а й в інших відомих центрах з віковою традицією. На жаль, в останні десятиліття, через занепад економічно-соціальний та духовно-матеріальний, згасають навіть найпопулярніші ткацькі осередки Західної України.

На основі досліджень, які були зроблені до 1991 року, складалася хибна думка, що традиційне ткацтво Гуцульщини, Бойківщини, Покуття та інших історико-етнографічних районів Західної України успішно розвивається. Звичайно, це твердження було продиктоване темою поглядів та стереотипів на народне мистецтво, сформованих радянською соціалістичною епохою, про те, що "мистецтво у післявоєнний період стало багатшим, змістовнішим, розвинутішим. Воно зберігає зв'язок з традиціями, одночасно спираючись на нову радянську тематику (соціаліс-

тичний зміст, національна форма); "Радянське народне мистецтво є прогресивною вищою стадією розвитку народної творчості"[31. с.7-9].

Як виявилось сьогодні, режим тоталітаризму, абсолютно некомпетентна цензура, яка жорстко регламентувала тематику і наукові напрями, не сприяли дослідницькій роботі. Вчені вимушено йшли на компроміс, посилаючись на цитати марксизму-ленінізму, що було перепусткою для опублікування наукових творів.

Тому на даному етапі важливо верифікувати еволюцію українського художнього ткацтва (особливо ХХ ст.) залежно від технічного прогресу, особливостей народного світобачення, стилєвих чинників тощо. Мета даного дослідження: виявити закономірності й рушійні сили перемін, що стосуються творчого процесу майстрів і художників ткацтва останньої третини ХХ століття. Метою продиктовані наступні завдання:

- проаналізувати різноманітні явища (впливи, трансформації, згасання), які спричинилися до соціальних і художньо-стилістичних перемін у ткацтві ХХ ст.;
- уточнити художньо-технологічні характеристики ткацтва, виходячи із функціональних засад;
- визначити особливості типології, мистецько-стилістичні відміни творів ткацтва кін. ХХ ст.;
- висвітлити основні стилістичні параметри народного і професійного ткацтва окремих центрів, творчість провідних майстрів і художників;
- увести в науковий обіг значну кількість нових творів.

Предмет означеної теми передбачає вивчення історико-мистецьких явищ, що всебічно характеризуватимуть ткацтво як феномен національної культури. Також результати даної роботи матимуть неабияке практичне значення і можуть бути використані:

- для прогнозування пріоритетів розвитку художнього ткацтва та його впровадження в дизайн одягу, дизайн середовища тощо;
- для підприємців, артменеджерів, маркетологів, які зацікавлені заснувати ткацьке виробництво;
- в мистецько-освітніх закладах для підготовки і читання спецкурсів художникам текстилю і дизайнерам одягу;
- у підготовці відповідних розділів з історії декоративного мистецтва України;
- можуть слугувати методологічною основою в аналогічних дослідженнях.

Таким чином, дослідження художнього професійного ткацтва західних областей України останньої третини ХХ століття матиме як теоретичне, так і практичне значення.

1. Никорак О. Сучасне традиційне українське ткацтво: етап і перспективи // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції: "Сучасне народне мистецтво України - теорія і реальність". - Львів, 2002. - С.28-30.

Л. Литкан. Художнє професійне ткацтво західних областей України останньої третини ХХ ст.: предмет наукового дослідження

2. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України. – К.: Мистецтво, 1966. – 76 с.
3. Гургула І. В. Народні тканини // Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. – Львів: Вид. Львівського університету, 1969. – С. 22-23, 145-150.
4. Сидорович С. Й. Художня тканина західних областей УРСР. – К.: Наукова думка, 1979. – 156 с.
5. Запаско Я. П. Українське народне килимарство. – К.: Мистецтво, 1973. – С. 112.
6. Запаско Я. П. Килимарство // Історія українського мистецтва. В. 6 т. – Т. 4, кн. І: Мистецтво кінця XVIII – першої половини XIX ст. – К.: Гол. Ред. УРЕ, 1969. – С. 257-264; Т. 4 кн. 2.: Мистецтво.
7. Жук А. К. Українські народні килими (XVII – поч. XX ст.) – К.: Наукова думка, 1966. – 76 с.
8. Жук А. К. Сучасні українські художні тканини. – К.: Наукова думка, 1985. – 120 с.
9. Жук А. К. Український радянський килим. – К.: Наукова думка, 1973. – 168 с.
10. Никорак О. І. Сучасні художні тканини Українських Карпат. – К.: Наукова думка, 1988. – 224 с.
11. Никорак О. І. Художні тканини. Килими // Народні художні промисли УРСР. Довідник. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 26-40.
12. Никорак О. Українська народна тканина, типологія виробів XIX – середини XX ст. // Народознавчі зошити. – 1998. – № 4. – С. 381-395.
13. Никорак О. З історії розвитку ткацтва в Україні // Народознавчі зошити. – 1998. – № 4. – С. 396-407.
14. Бодник А. А. Народні промисли Бойківщини // Жовтень. – 1970. – № 6. – С. 105-109.
15. Чугай Р. В. Ткацтво // Бойківщина: історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 134-141.
16. Олійник О. В. Традиційні художні тканини Покуття кін. XIX – середини XX ст. (типологія, художні особливості, система виразальних засобів). – Авт. дис. ... канд. мистецтв. – Львів, 1977.
17. Бойчук Б. В. Народне декоративне мистецтво Покуття XIX-XX століття (Історія. Типологія. Художні особливості). – Авт. дис. ... Канд. мист. – Львів, 2000.
18. Гасанова Н. Глинянські килими // Соціалістична культура. 1975. – № 10. – С. 25-27.
19. Качкан В. І пісня в кольорі блищить // Црапор. – 1979. – № 7. – С. 110-113.
20. Саноцька Х. Майстриня: історія до портрета народної художниці, лауреата респ. премії імені Т. Г. Шевченка Ганни Василяшук // Жовтень. 1982. – № 11. – С. 101-104.
21. Сахро М. П. Виставка ліжників Івана Гулика // НТЕ. – 1982. – № 4. – С. 90-92.
22. Сахро М. П. Гуцульське ліжникарство // НТЕ. – 1976. – № 3. – С. 53-58.
23. Сахро М. П. Декоративно-вжиткові тканини Коломиїщини // НТЕ. 1978. – № 4. – С. 45-58.
24. Сахро М. П. Ткаля Ольга Горбова // НТЕ. – 1979. – № 6.
25. Фащенко Є. С. Ткацтво Секалівщини XIX-XX століть // Громадське поклонання митця: Збірник матеріалів. Львів: Вид. ЛУ, 1977. – С. 58-60.
26. Фіголь М. Ткач з Печеніжина (В. Д. Грабовецький) // Жовтень. 1985. – № 8. – С. 129-130.
27. Шульга З. Ткацький осередок у Глинянах // Альманах 95/96 Львівська академія мистецтв. 1997. – С. 80-83.
28. Жоголь Л. Мистецтво українського гобелену в 11-й п'ятирічці та етнографія. – 1986. – № 2. – С. 14.
29. Художній текстиль: Львівська школа / Уклад. Т. Печенюк. – Львів, 1998. – 160 с.
30. Шульга З. Ткацький осередок у Глинянах // Художній текстиль: Львівська школа / Уклад. Т. Печенюк. – Львів, 1998. – 160 с.
31. Новицька О. Сучасне традиційне українське ткацтво: стан і перспективи // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції: "Сучасне народне мистецтво України: теорія і реальність". – Львів, 2002. – С. 7-9.

Lilia Lytkan

THE ARTISTIC PROFESSIONAL WEAVING OF THE WESTERN REGIONS OF
UKRAINE OF THE LAST THIRD OF THE 20th CENTURY IS THE SUBJECT OF THE
SCIENTIFIC RESEARCH

The vitality of the theme is determined by the necessity of the complex and systematic research of weaving in the western regions of Ukraine. The confirmation of it is historiographic analysis of works. The aim of the research is to reveal regularities and motive power of changes which concern the creative process of weavers of the last third of the 20th century for further practical and theoretical application

Василь Хомин

ТВОРЧИСТЬ ПЕТРА ХОЛОДНОГО (1876-1930) В КОНТЕКСТІ
РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО САКРАЛЬНОГО
МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ХХ ст.

Мал. 1. Вітраж віконного отвору на хорах. Успенська церква в с. Мражниця

Українське національне відродження, що завершилося відновленням української державності в 1918 році, було одночасно й культурним відродженням України, включно з образотворчим мистецтвом.

Цю думку підтверджують реформаторські течії в мистецтві, поява мистців світового значення: Модест Сосенко, Михайло Бойчук, а потім, відразу ж після війни, – Петро Холодний, Михайло Федюк, Василь Дадинюк, Михайло Осінчук, Павло Ковжун та ін., які внесли великий вклад у розвиток українського сакрального мистецтва.

Творча доля єднала їх трагічними сторінками особистого життя і спільною метою – через творчий діалог з художніми традиціями минулих століть збагнути глибинну суть, красу і силу образної мови української ікони. Йшли вони до своєї мети згідно зі своїми мистецькими уподобаннями, світоглядом, талантом і рівнем професійної підготовки. Поєднав їх і Національний музей у Львові, що на початку ХХ ст. був заснований митрополитом Андреем Шептицьким і став епіцентром української культури.

Національний музей з унікальною збіркою ікон XIV – XVIII ст. “відкрив очі” багатьом мистцям у виборі власного шляху творчості [1, с. 351]. У безпосередньому спілкуванні з митрополитом А. Шептицьким,